KULTURNA BAŠTINA – FAKTOR MOTIVIRANJA U DJEČIJEM LIKOVNOM STVARALAŠTVU

Sažetak: U radu se govori o motivaciji i motivirajućem faktoru u korist upotrebe vrijednosti baštine u dječijim kreativno-likovnim aktivnostima na sadržajima koji će poslužiti kao podsticaj u dječijem likovnom stvaranju u nastavi likovne kulture. Posebno se ističe pojam države, kao geografsko područje, koji svojim geografskim prizorima ima veliki značaj u samom procesu nastave likovne kulture.

Ključne riječi: **motivacija, baština, dječije likovno stvaralaštvo, baština i obrazovanje, zaštita baštine, nastava, nastavnik, osobenosti učenika**

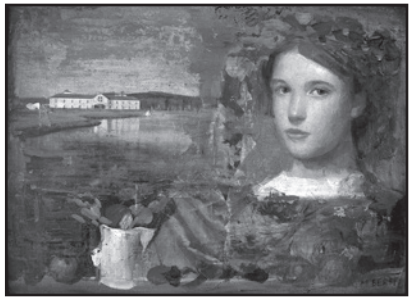
Baština – zavičajno blago koje je ogledalo čovjekovog života, prošlost njegove invencije, sposobnosti društvenih napora koji oblikuju kulturu života kao i duhovne vrijednosti koje je čovjek stvorio u društvu kao odraz svoje autohtonosti i autentičnosti na pojedinim prostorima.

Potreba za stvaranjem je u prirodi čovjekovoj. Hiljadama godina prije naše ere, prahistorijski čovjek, naizgled nevješt, ostavlja trag za sobom, kao što je crtež razjarenoga bika u pećini Altamiri, kome se i nakon toliko godina divimo zbog činjenice da je potreba za stvaranjem nastala kada i sama potreba čovjeka da iskaže svoj stav. Vjekovna je potreba čovjekova da izrazi svoje strahove, doživljaje i strepnje, o čemu svjedoče i mnogi drugi crteži iz toga perioda u pećinama Altamire, Laska i dr.

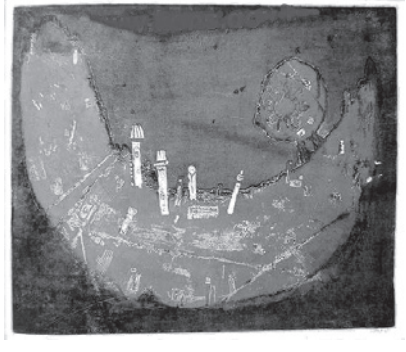

ALTAMIRA – RAZJARENI BIK

Aktivnosti koje su usmjerene ka nekom cilju uvjetovane su motivacijom. Mnoga naučna dostignuća i umjetnička djela nastala su pod utjecajem motivacije. Motivacija je u uskoj vezi sa potrebama kojima se iskazuje nedostatak nečega, a povezana je i sa

MERSAD BERBER – LJEPOTICA I DVORAC

DŽEVAD HOZO – SEDAM BIJELIH NIŠANA

HALIL TIKVEŠA – ODISEJ I KALIPSO

ciljevima. Stoga, potreba predstavlja unutrašnji, a cilj spoljni aspekt motivacije. Riječ motiv je latinskoga porijekla, a označava ono što *pokreće*. U definiciji datoj u Enciklopediji leksikografskog zavoda kaže se da je motiv u duševnom životu psihičko stanje ili sadržaj (nagonski, emotivni, intelektualni) koji pobuđuje neko ljudsko ponašanje.

Tradicionalna psihologija motive je smatrala uzročnicima voljnog akta, što je dalo povoda različitoj metafizičkoj kategorizaciji i valorizaciji motiva u filozofskoj diskusiji o slobodi volje. Empirijska psihologija u motivima vidi prvenstveno svjesne indikatore neke akcije, „voljnog čina", tj. procesa koji je, ustvari, cjelovit odgovor pojedine ličnosti nakonkretnu situaciju. Govoreći o motivima, N. Rot kaže da u svakodnevnom govoru postoje mnogi termini koji se odnose na pokretanje aktivnosti, na motivaciju organizma. Motiv je najopćiji pojam, a ostali pojmovi su potreba, nagon, želja, težnja, namjera. I ovaj autor govori o fiziološkim i psihološkim potrebama i kaže da nije lahko razgraničiti psihološku potrebu od viših motiva, želja i težnji. Želja postoji kada uz neku potrebu i nagon u svijesti postoji predstava privlačnog cilja koji može zadovoljiti potrebu. Ovaj autor kaže da je težnja najčešće neodređeni motiv, a namjera je motivacioni pojam, ali vezana za voljnu radnju i odluku.

Nas, prije svega, interesuju motivi koji nisu čisto fiziološkoga porijekla (glad, žeđ itd.), koji nisu biološki, nego se stiču. Preciznije rečeno, interesuje nas motivacija kao faktor u nastavi likovne kulture, koji određuje ponašanje, ono unutrašnje stanje, koje može biti i splet motiva koji pokreću aktivnost. Zanima nas ontološko objašnjenje koje određuje dinamiku motivacije polazeći od njene osnovne uloge da ostvari i potvrdi samodjelatnost ličnosti. Riječ je o preduzimanju aktivnosti koja preuzima motive iz određenih predjela prirode, utiču na ostvarenja koja izazivaju ne samo osećaj prijatnosti već i dovode do stvaranja pojedinih likovnih djela trajnih vrijednosti.

Kada govorimo o motivaciji u procesu učenja, motivacija podrazumijeva sistem motiva koji čovjeka pokreću na različite intelektualne, emocionalne, socijalne i druge aktivnosti. Motivi mogu biti veoma raznovrsni. U literaturi se često spominje spoljašnja i unutrašnja motivacija. Spoljašnju motivaciju čine spoljašnji podsticaji: pohvala, nagrada, ocjena

i sl., dok unutrašnju motivaciju čini težnja za usvajanjem novih znanja, za ličnom afirmacijom i samopoštovanjem.

U zavisnosti od toga koje ciljeve čovjek želi postići, zavisit će i nivo njegove motivacije. Slično je i sa učenicima. U okviru jednog razreda učenici se međusobno razlikuju po mnogim karakteristikama. Mnogi teoretičari upravo ukazuju na individualne razlike među učenicima, kao i na obavezu učitelja da poznaje svoje učenike, njihove specifičnosti, potrebe i interesovanja, kako bi im znanje prenio na najbolji mogući način.

U nastavi likovne kulture posebno se potencira motivacija, originalnost, kreativnost i stvaralačko mišljenje. Rješenje zadatka moguće je na više načina i svaki od tih načina može biti podjednako uspješan. Prema B. Karlavarisu (1961), savremena umjetnost, prije svega, ističe stvaralaštvo i umjetnikov odnos prema pojavama koje ga okružuju. Sredina neprekidno utječe na ljude i ti utjecaji predstavljaju podsticaje za stvaralaštvo i za ispoljavanje stava i odnose prema sredini. Utjecaj sredine i umjetnička tradicija uvjetuju karakter stvaralaštva i stilske osobenosti svake umjetnosti, a pojedinci, u okviru općih shvatanja, u umjetničku riznicu unose svoj doprinos obilježen ličnim osobenostima.

Pred pedagozima se postavljaju problemi estetske edukacije i njihovi zadaci u obrazovanju koji obuhvaćaju razvoj sposobnosti opažanja, doživljavanja, vrednovanja i ostvarivanje lijepog u području likovne umjetnosti. Postavljani zadaci jedino imaju smisao ako pri tome kvalititetno djeluju na razvoj perceptivno-analitičkih i kritičko-evolucionih sposobnosti djece.

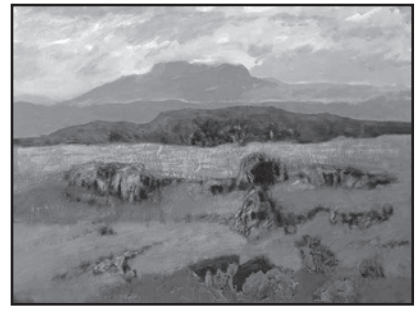
Pridjevni pojmovi kao što su *umjetničko* i *lijepo* svakako su imanentni zavičajnoj baštini. Koegzistencija različitih stilova i oblika tradicija od koje je sazdana baština različitih podneblja sadrži u sebi neprocjenjivo bogatstvo sadržaja, gdje djeca mogu uočiti, prepoznati i doživjeti ljepotu, odnosno izgrađivati smisao za lijepo kao bitnu sferu svoje izobrazbe. Običaji, vjerovanja, jezik, pjesme, plesovi, spomenici, džamije, hamami, bedemi, sebilji, hajrat-česme, mostovi, arheološki lokaliteti, pisani dokumenti, predmeti iz muzeja, biblioteke, galerije, etnografska baština, stara arhitektura u prirodnoj okolini, kao i propagandni materijal, samo su neki od elemenata koji povezuju prošlost,

SAFET ZEC – GRANDE CASA COLORATA

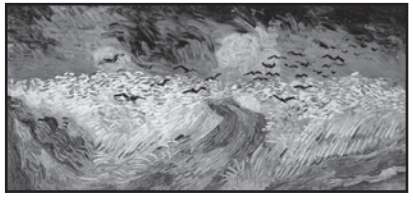
MEHMED SLEZOVIĆ – CVETANJE

HILMIJA ĆATOVIĆ – PEJZAŽ

sadašnjost i budućnost. U toj korelaciji svakako je obaveza i dužnost savremenoga pedagoga da ih implementira kroz likovno obrazovanje, kako bi zadovoljio odgojno-obrazovne kriterije.

Likovno obrazovanje preko likovnih sadržaja uvodi djecu u područje vizuelnih i likovnih istraživanja i izražavanja, i u tom kontekstu zavičajna baština likovnom obrazovanju nudi zavidan izbor vizuelnih i nevizuelnih motiva za ostvarivanje kreativnog i odgojno-obrazovnoga procesa, utemeljenog na neposrednom doživljaju. Sadržajima iz kulturne baštine u konkretnoj likovnoj praksi postižemo mogućnost ostvarivanja inventivne, kreativne i stvaralačke aktivnosti učenika i oni doprinose njihovom estetskom obrazovanju, čime se omogućuje razvijanje tehničkih i intelektualnih dimenzija dječije osobenosti.

■ VAN GOG – POLJE PŠENICE SA VRANAMA

■ KLOD MONE – POLJE MAKA

■ POL SEZAN – PLANINA SEN VIKTOAR

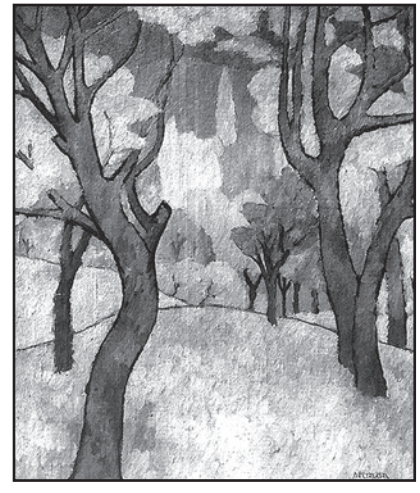
Kada govorimo o pojmu države kao tematskom motivu u nastavi likovne kulture, prije svega mislimo na geografske predjele i okruženja koja se nalaze u okviru jedne države. Geografsko okruženje je mnogim umjetnicima bio motiv u njihovom radu. Van Gog slika čemprese i žitna polja, Klod Mone zalaske sunca, čamce, brvnare i makova polja, dok Pol Sezan slika planine. Slikari koji su se rodili na području Bosne i Hercegovine i Sandžaka, poput Behaudina Selmanovića, Rizaha Štetića, Omera Mujadžića, Ismeta Mujezinovića, Hakije Kulenovića, Emira Dragulja, Mersada Berbera i mnogi drugi, inspiraciju također pronalaze u predjelima svoje zemlje. I danas je ovo ključna tema brojnih modernih umjetnika koja dominira u njihovom opusu, poput Dževada Hoze, Halila Tikveše, Safeta Zeca, Hilmije Ćatovića, Džeka Hodžića, Mehmeda Slezovića i ostalih koji ove sadržaje profiliraju kroz postmoderne diskurse.

Država Bosna i Hercegovina je kontinentalna zemlja koja se nalazi u jugoistočnoj Evropi, u centralnom dijelu Balkanskoga poluostrva. Posmatrajući geografske predjele, možemo uočiti da je Bosna i Hercegovina pretežno planinska država, sa brojnim rijekama, kanjonima, klisurama, pećinama, kao i očuvanim šumama sa rijetkim endemičnim vrstama.

Bosna i Hercegovina je također država koja izlazi na Jadransko more, pa je stoga i pomorska država sa brodnom infrastrukturom i dio brodskog sobraćaja.

Iako smo okruženi najraznovrsnijim predjelima kojima Bosna i Hercegovina obiluje, veoma često ne vidimo ono što je očigledno, ono što nam je u neposrednom okruženju. Malo dijete nalazi radost u svemu što ga okružuje, od igre u pijesku, obične grane na drvetu ili kanapa na putu, pa do lista koji treperi na grani. Kako dijete raste, prenatrpano raznim vrstama tehnika, kao da polahko gubi neposredan kontakt sa prirodom i, stiče se utisak, ne vidimo djecu koja se igraju i raduju svom okruženju.

U nastavi likovne kulture pejsaž je često predmet obrade i veoma je pogodan motiv za učenike, jer koristi kolorističke i ekspresivne likovne elemente. Posebno je poželjno da se pri obradi motiva pejsaža nastava likovne kulture realizira povremeno u prirodi. Motive pejsaža učenici mogu realizirati u više likovnih tehnika, kao što su akvarel, gvaš, crtež tušem ili olovkom, pastel, kolaž i dr. Specifikum bosanskoga pejsaža, poput onoga u Počitelju, poseban je izazov za individualni i praktični rad učenika, pri ćemu učenici imaju zadatak da prenesu svoja viđenja teme.

BAHUDIN SELMANOVIĆ – PEJZAŽ

RIZAH ŠTETIĆ – PEJZAŽ

OMER MUJADŽIĆ – PEJZAŽ

Sa druge strane, sve ono što su naši preci u toku historije oblikovali kroz diskurs likovne, muzičke i književne umjetnosti svjedoči o njihovoj veličini, koja se prepoznaje po nasljeđu, ustvari po svemu onome što nas karekterizira i odlikuje i što nas čini prepoznatljivima u svijetu. Zbog toga sada u kontekstu kulture i obrazovanja imamo zadatak da kroz odgojno-obrazovni proces ovo bude jedan od važnijih sadržaja, da potenciranje kulturne baštine i njene primjene u odgojno-obrazovnoj praksi izrodi socijalne, pedagoške, psihološke i estetske efekte.

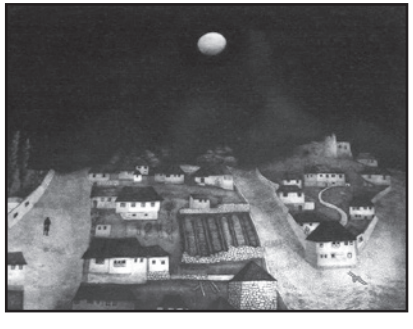
Dijete kada krene u školu, u sebi nosi raznolik i širok raspon razvojnih mogućnosti i sopstvenu dispoziciju. Ono je spremno za prijem raznovrsnih utjecaja, u prvom redu onih socijalnih (vanjsko-društvene događaje), ali je istovremeno sposobno da konstruira i vlastiti identitet. Shodno tome, kulturni i civilizacijski interes, a onda i obaveza svakoga

ISMET MUJEZINOVIĆ – SARAJEVO

HAKIJA KULENOVIĆ – JESEN POD IVANOM

EMIR DRAGULJ – NOĆ

društva morala bi biti promoviranje identiteta kulturne baštine, kao motiv likovnih aktivnosti, što je podsticaj za dječiji razvoj kroz prizmu razvoja njegove kreativnosti.

Likovni rad inspiriran istraživačkim zadacima djeci omogućuje bolje razumijevanje vremenskih odrednica, kao što su prošlost i sadašnjost, i veoma povoljno djeluje na individualni razvoj djeteta, jer lakše pronalazi i određuje svoje mjesto u okruženju i u svijetu. U poznavanju i prepoznavanju etabliranih estetskih impulsa i vrijednosti, djeca upoznaju jedan poseban vid komunikacije u kojem dobijaju uvid kako su ljudi vijekovima međusobno razmjenjivali informacije i oplemenjivali duše kroz vizuelno oblikovane forme. Na taj način povezivanje prošlosti, sadašnjosti i budućnosti pomaže djeci da lakše razumiju svijet u kojem žive i da proniknu u odnos čovjeka prema njegovom historijsko-kulturnom i društvenom okruženju.

Imajući sve ovo u vidu, pri obrazloženju problematike temeljnih vrjednosti baštine u odgoju i obrazovanju, zadatak likovnoga pedagoga je stvaranje mogućnostii ambijenta za neposredno doživljavanje temeljnih vrijednosti baštine i povezivanje tih doživljaja sa sopstvenim iskustvom i stvaralačko likovnim sadržajima učenika. Kulturna baština istovremeno daje mogućnost i pomaže likovnim pedagozima da dožive sebe kao slobodne stvaraoce i da osposobe sebe u razmišljanju i kreaciji. Razvoj kreativnosti djece uz pomoć likovnih sadržaja predstavlja kompleksan i složen prostor iskrenog, spontanog i individualnog stvaralaštva. Kroz vlastito stvaralaštvo djeca nijesu samo pasivni konzumenti vrijednosti nego su i producenti kulture i promotori kulturnih vrijednosti. Svijest o sopstvenoj kulturnoj baštini treba biti integralni dio vaspitanja i obrazovanja, koji će promovirati sve one koji učestvuju u odgojno-obrazovnom procesu, jer samo naslijeđe duhovne i materijalne kulture svjedoči o kontinuiranom egzistiranju od prahistorije do danas. Baštinu djeci moramo prezentirati kao duhovnu vrijednost koju trebaju čuvati kao neraskidivi dio onih koji su živjeli prije nas.

Koliko će nastava biti efikasna u odgojno-obrazovnom procesu zavisi od intelektualnih aktivnosti učenika, njegove motivacije, uvjeta nastavnoga rada, ali i od upućenosti

nastavnika, roditelja, autora školskih udžbenika i svih faktora koji se tiču nastave. Razredno-predmetni sistem još uvek je realnost našega doba i ovu činjenicu ne možemo prenebregnuti. Suha primjena računara u savremenoj nastavi neće doprinijeti uspostavljanju novog i boljeg obrazovno-odgojnog sistema. Stoga je neophodna aktivna participacija edukativnih faktora u procesu realizacije jednog novog sistema, kojem će imperative biti očuvanje kulturne baštine. U ovom sistemu edukacije, dužnost svakoga pojedinca će biti da jača svijest o kulturnoj baštini, jer na taj način jača svijest o sopstvenoj državi, narodu i identitetu.

CULTURAL HERITAGE – MOTIVATING FACTOR IN CHILDREN'S VISUAL ARTS CREATION

Summary: In this work, we talked about contents which can serve as an incentive for children's visual arts creation. We emphasized that cultural heritage has an important function in this matter. We concluded that the heritage must be presented to children as a spiritual value which must be safeguarded because it connects us to our past.

Key words: **motivation, heritage, children's artistic creativity, heritage and education, protection of heritage, teaching, teacher, student characteristics**

Literatura

• Arnhajm, R. (1981),*Umetnost i vizuelno opažanje,* Univerzitet umetnosti, Beograd;
• Dotran, R. (1962),*Individualizovana nastava,* Izdavačko preduzeće Veselin Maslaša, Sarajevo;
• Crnički. M. (1991), *Ne zaboravimo našu baštinu,* Zrno.br.9-10, Zagreb;
• *Enciklopedija Jugoslovenskog Leksikografskog zavoda,* Zagreb, 1968;
• *Enciklopedijski riječnik pedagogije,* Matica hrvatska, Zagreb, 1963;
• Karlavaris, B. (1961), **Likovno vaspitanje,** Zavod za izdavanje udžbenika, Beograd;
• Karlavaris, B. i Kraguljac, M. (1981), *Razvijanje kreativnosti putem likovnogvaspitanja u školi,* Prosveta, Beograd;
• Karlavari, B. (19919), *Metodika likovnog odgoja 1,* Hofibauer, Rijeka;
• Krstić, D. (1996), *Psihološki leksikon,* Savremena administracija, Beograd;
• Kvaščev, R. (1975), *Psihologija stvaralaštva,* Beograd;
• Kvaščev, R. (1971), *Razvijanje stvaralačkih sposobnosti kod učenika,* Zavod za izdavanje udžbenika, Beograd;
• Mitić, LJ. (2008), *Metodika ekološkog vaspitanja,* Učiteljski fakultet, Vranje;
• Nikolić, R. (1994), *Pedagoške vrednosti škole u prirodi,* Institut za pedagogiju i andragogiju filozofskog fakulteta, Beograd;
• Rot, N. (1983), *Psihologija grupa,* Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd;
• Rot, N. (1992), *Psihologija,* Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd;
• Rot, N. (1994), *Psihologija ličnosti,* Zavod za udžbenike i nastavnasredstva, Beograd;
• Vilotijević, M. (2005), *Promenama do kvalitetne škole,* Zajednica učiteljskih fakulteta Srbije, Beograd;
• Vilotijević, M. i Vilotijević, N. (2008), *Inovacije u nastavi,* Učiteljski fakultet, Vranje;
• Vilotijević, M. (1999), *Didaktika 2,* Naučna knjiga, Beograd;
• Handukić, I (2008), *Metodika i kultura,* Publishing, Sarajevo;
• Husković, F. (2013), *Metodika likovne kulture,* Skoplje.